

ŠPANSKE ORUŽANE SNAGE I NJIHOV POLOŽAJ U DRUŠTVU

Kraj diktature generala Fransiska Balamonda Franka, poslednje diktature koju je doneo talas evropskog fašizma dvadesetih-tridesetih godina našeg stoleća, i neizvesnost u vezi sa daljom sudbinom Španije, postavljaju mnoštvo aktuelnih pitanja o oružanim snagama te zemlje.

Kakvi su njihov sastav i osnovne karakteristike, kakva im je društvena priroda, kakav položaj su imale u sklopu fašističkog, a kasnije neofašističkog režima, kakva je njihova politička uloga i šta se od njih može očekivati u prelaznom periodu? Izostavićemo ovom prilikom razmatranja o istorijskom razvoju španske vojske u prošlom i ovom stoleću, o prvoj vojnoj diktaturi u Španiji (1923—1930), pod vođstvom generala i markiza Miguela Prima de Rivere, o velikom uticaju španskog građanskog rata na razvoj španske vojske i o mnogim drugim pitanjima.

*

Kada je odneo pobedu u građanskom ratu i kada su prestale spoljne opasnosti u toku drugog svetskog rata, Franko je smanjivao brojnost španskih oružanih snaga.

1939 —	600.000
1940 —	420.000
1941—1945 —	390.000
1953 —	250.000 ¹
1961 —	210.000 ¹

Kopnena vojska čini najveći deo španskih oružanih snaga. Broji oko 220.000 ljudi. U sastavu ima: oklopnu, mehanizovanu, motorizovanu i dve planinske divizije; 10 samostalnih pešadijskih brigada; oklopnu, planinsku, vazdušnotransportnu, padobransku i dve artiljerijske brigade. Sve navedene jedinice popunjene su oko 70%. Vojni potencijal Španije nakon mobilizacije se ceni na oko 40 divizija. Četiri petine efektivna KoV su razmeštene po celoj zemlji, u devet vojnih oblasti (kapetanija). Izvan kontinentalne Španije KoV ima: 6.000 vojnika na Balearima; 8.000 na Kanarskim otocima; 8.000 u Ceuti i 9.000 u Melilli (obe oblasti su na obali Maroka, a španske vlasti službeno ih smatraju delom španske teritorije) i 10.000 u španskom delu Sahare. Španska legija stranaca je uključena u jedinice KoV na afričkoj teritoriji. KoV je naoružana sa oko 530 tenkova američke i francuske proizvodnje (AMX-30, M-24, M-41, M-48) i 120

¹ Ovim pregledom, najverovatnije, nije obuhvaćena žandarmerija.

oklopnih kola, sa američkim topovima, helikopterima i raketama HOUK, Najk-Herkules, itd.

Španska ratna mornarica broji oko 46.000 ljudi (od toga 8.000 u mornaričkoj pešadiji), ima 10 podmornica, nosač helikoptera, krstaricu, 13 razarača, 10 fregata, 4 korvete, 18 minolovaca, 16 desantnih brodova i 54 helikoptera. Značajnije mornaričke baze su Mallorca, Cartagena, El Ferro i Cadiz. Većina brodova su stariji američki modeli.

Špansko ratno vazduhoplovstvo ima oko 36.000 ljudi — 191 borbenih i oko 400 neborbenih aviona. Sedište komande vazduhoplovstva je u Madridu. Najviše pilota je školovano u SAD. Među novijim modelima borbenih aviona ima 36 F4C i 30 miraža III-E i III-DE. Poslednjih godina špansko ratno vazduhoplovstvo se orijentisalo na kupovinu (i licencnu proizvodnju) francuskih lovaca-bombardera i helikoptera.²

Kako se u Španiji deli zajednički vojni budžet, vidljivo je iz podataka za 1970. godinu. Tada je za vojsku bilo odvojeno 13,31% državnog budžeta, i to za opštu vojnu upravu 0,03%, za istraživački rad 0,9%, za kopnenu vojsku 7,7%, mornaricu 2,8%, vazduhoplovstvo 2,68% i za civilnu zaštitu 0,01%.³ Za lične dohotke je namenjeno 70% celokupnog vojnog budžeta (u Francuskoj i SR Nemačkoj to, na primer, iznosi 31%).

Pored navedenih podataka o oružanim snagama treba imati u vidu da se u Španiji nalaze delovi američkih oružanih snaga, a povremeno vežbe izvode i manji delovi zapad-

nonemačkog Bundesvera i delovi francuskih oružanih snaga. Prema bilatelarnom sporazumu, SAD u Španiji imaju jednu jedinicu lovaca — bombardera u bazi Torehon (Madrid); njihovi stratezijski bombarderi koriste bazu u Saragosi, a nuklearne podmornice bazu Rota.

Posle 1939. godine španska vojska zvanično nije učestvovala ni u jednom ratu i imala je veoma malo ratnih iskustava. Od polovine 1941. do oktobra 1943. na nemačko-sovjetskom frontu se borila »plava divizija« kao 250. divizija Vermahta. U borbama ove divizije uzelo je učešće oko 40.000 frankista. Divizija je izgubila više od 4.000 vojnika, a 8.500 ih je bilo ranjeno. Od druge polovine 1944. godine do proleća 1946. najbolje španske jedinice su izvodile dejstva protiv partizanskih jedinica španskih antifašista. Nekoliko manjih partizanskih jedinica se očuvalo u brdovitim delovima Astorije i Andaluzije. Međutim, pokušaj, pre svega KP Španije, da se proširi oružani otpor španskog naroda i silom zbaci Franko je propao.⁴ Takav rasplet događaja je objektivno ojačao Frankovu diktaturu.

Poslednja ratna iskustva je imao španski kolonijalni korpus koji je ugušio pokušaje otpora u španskom protektoratu Maroka, novembra-decembra 1957. i u španskom delu Sahare, januara-marta 1958.

Jedna od značajnih karakteristika Frankove politike nakon drugog svetskog rata bili su relativno niski vojni budžeti. Danas je taj odnos prema ukupnom nacionalnom do-

² »The Military Balance 1974—1975«, The International Institute for Strategic Studies, London, 1974., str. 28—29.

³ Actualidad Economica, Madrid, br. 621 od 12. juna 1971.

⁴ Glavni razlozi neuspeha bili su iscrpljenost, uplašenost i apatija španskih masa; drugi razlog je bio nedostatak vojne i političke podrške od bilo koje velike sile. Prodiranje partizanskih jedinica iz Francuske se odvijalo polulegalno i bilo je moguće samo kratko vreme.

hotku (1,9%) jedan od najnižih u Evropi.⁵

Klasični ciljevi španskih oružanih snaga koji se odnose na zaštitu zemlje spolja su mnogo manje značajni od unutarnjih zadataka očuvanja režima i kolonijalnih pozicija. Iz toga dosta logično slede: brojnost oružanih snaga; klasičan sastav kopnenih jedinica i njihov raspored unutar države i blizu glavnih urbanih i privrednih centara; pokretna rezerva unutar i izvan Španije; dosta razvijene transportne mogućnosti mornarice i vazduhoplovstva; vojna prisutnost na afričkom kopnu.

Prema tome pitanje modernizacije i jačanja španske armije može se postavljati pre svega sa stanovišta širih stratezijskih interesa zapadnog vojnog bloka.

U skladu sa svojim unutarnjopolitičkim ciljevima Franko je veći deo vojnog budžeta usmeravao na plate i druge oblike standarda, a istovremeno je kočio ambicije armijskih vrhova. Veći deo brige za naoružanje i osavremenjavanje španskih oružanih snaga Franko je prebacio na SAD. U deset godina, nakon potpisa prvog ugovora o vojnoj saradnji (1953—1963), Španija je primila preko milijardu dolara američke vojne pomoći, od toga 40% špansko ratno vazduhoplovstvo, te po 30% kopnena vojska i ratna mornarica. Izgleda da su SAD bile spremne da plaćaju cenu koja se Hitleru svojevremeno činila previsokom.

Španija je oduvek imala brojao oficirski kor. Frankov režim je, osim toga, još dugo nakon građan-

skog rata iz političkih razloga izdržavao više hiljada rezervnih oficira, koji su dobijali redovne oficirske plate. Sistem je čak dozvoljavao i podsticao honorarne zarade oficira. Takav sistem na široko je otvarao vrata nekim oblicima korupcije i slabio vojnu stručnost i efikasnost. Godine 1958. Franko je odobrio nacrt reforme oružanih snaga, kojim je bilo predviđeno da se smanji brojno stanje aktivne vojske za najmanje četvrtinu, da se poboljša njen kvalitet i uguše klice političkog previranja u armiji. Reforma je izvođena postepeno, od 1959. do 1961. i od 1964. do 1966. godine, uz američku finansijsku pomoć. Zbog mnogih kompromisa, reforma nije dovedena do kraja, a u toku nje su nekoliko puta podizane plate profesionalnih vojnika. Jedna od namera reforme bila je usmeriti osnovnu pažnju oficira i podoficira na profesionalne probleme i ubrzati njihovu »depolitizaciju«. Više novca se trošilo za manevre, za nove kasarne koje su zidane izvan većih gradova, a posebna briga je bila posvećena razvijanju profesionalnog i društvenog položaja podoficira. Za njih i za njihove porodice građeni su posebni stambeni blokovi i odobravane su im, kao i oficirima, posebne povlastice u vojnim trgovinama.

Da bi imali rezervu oficira za slučaj mobilizacije, ustanovili su takozvanu »univerzitetsku miliciju« (Las Milicias Universitarias) za tri roda oružanih snaga. Studenti visokih škola mogu postići čin rezervnog poručnika ako tri godine posećuju vojne tečajeve i vežbe (logorovanja).

Sa stanovišta društvene i političke uloge oružanih snaga, najznačajniji je njihov profesionalni deo. Godine 1970. taj je sastav bio sledeći:

⁵ S tim u vezi je Španija u grupi sa Austrijom, Finskom i Luksemburgom. Međunarodni prosek 57 najjačih država je oko 4% ukupnog nacionalnog dohotka.

a)

Generali	KoV	RM	RV	ukupno
general-lajtnanti	72	23	23	118
divizijski generali	159	28	39	226
brigadni generali	387	43	50	480
S v e g a:	618	94	112	824

b)

Oficiri	KoV	RM	RV	ukupno
pukovnici	520	274	218	1.012
potpukovnici	1.600	434	491	2.525
majori	3.393	1.036	983	5.412
kapetani	6.297	1.370	1.648	9.315
poručnici	4.263	728	1.234	6.227
S v e g a:	16.043	3.842	4.574	24.591

c)

Podoficiri	KoV	RM	RV	ukupno
	15.116	4.655	7.518	27.589

d)

Žandarmi (Guardia Civil)	65.000
S v e g a (a, b, c i d) ⁶	118.004

⁶ Izvor: Actualidad Economica, Madrid, br. 691, 12. juna 1971. U navedenom broju generala nisu ubrojani generali neborbenih službi (sudstvo,

intendanti, inženjeri, sanitet, finansije, itd. Tih generala navodno ima oko 400).

Izvorno građansko poreklo, vojnička kasta i kastiljansko aristokratsko poreklo su značajni za većinu današnjih španskih oficira.

Prema podacima iz 1964—1968. godine, očevi slušalaca španskih vojnih akademija su bili sledećih zanimanja (u procentima):

Zanimanja očeva	Akademija KoV	Akademija RM	Akademija RV
generali	36,6	24,9	41,4
oficiri	23,7	18,4	14,4
podoficiri	9,1	5,4	8,8
vojnici	6,4	1,0	0,8
umrli vojnici	3,8	6,5	0,4
U k u p n o	79,6	56,2	65,8

Nevojna zanimanja	Akademija KoV	Akademija RM	Akademija RV
intelektualci	3,3	5,9	9,2
srednji stručnjaci	0,3	—	1,6
državni službenici	4,5	7,6	4,8
zemljoposednici	4,5	1,6	4,1
industrijalci	2,5	8,1	1,6
trgovci	1,2	4,3	3,6
službenici u privredi	1,0	5,9	4,8
radnici	0,6	0,5	0,4
umrli civili	0,7	2,7	0,8
ostali	1,8	7,0	3,3
U k u p n o ⁷	20,4	43,8	34,2

Iz ovih podataka vidljiv je veoma visok stepen podizanja španskog oficirskog kora iz porodica oficira. Taj kor se vremenom postepeno poburžoazio, a zatim u velikoj meri zatvorio u sebe. Ako uporedimo rodove oružanih snaga, možemo zaključiti da je ratno vazdu-

hoplovstvo više građansko i elitno. Klasna opredeljenost vrhova španskih oružanih snaga ne izaziva velika dvoumljenja.

Sledeća karakteristika španskog oficirskog kora koja takođe ima političke posledice jeste, u proseku, njegova visoka starost. U španskoj vojsci kapetani su prosečno stari 40 godina, majori 47, potpukovnici 52,

⁷ Izvor: Julio Busquets, *El Militar de Carrera en Espana*, Barselona, 1971.

a pukovnici i generali su još stariji.⁸ Ta biološka okolnost povećava psihološke (i političke) razlike između vojnih vrhova i mlađih generacija, te radi sporog napredovanja umanjuje odziv omladine za službu u oružanim snagama.

Iako španske profesionalne vojnike povezuju zajednički interesi i u velikoj meri ideologija, ipak ta društvena grupacija nije ni sociološki ni politički jedinstvena. Hijerarhijski je strogo podeljena na tri veće grupe — generale, oficire i podoficire, sa tradicionalnim razlikama između prve dve i treće. Prema pruskom uzoru, u španskoj vojsci znatno veće mogućnosti za napredovanje imaju oficiri koji su završili generalštabnu školu (Escuela de Estado Mayor). Pravo konkursa za upis i kasnije službovanje u generalštabu ima samo oko 40% aktivnih oficira, a diplome samo 5—7 posto. I prema načinu života španski profesionalni vojnici su više odvojeni od društva nego u mnogim drugim zemljama. Među španskim oficirima je utvrđen visok stepen endogamije — preko polovine ih se ženi sa kćerima svojih kolega.

Španski sociolog J. Busquets navodi dva glavna razloga za smanjenje interesa mladih za vojno zvanje: prvi je privredni razvoj koji ublažava problem nezaposlenosti i emigriranja (u Zapadnu Evropu), te podiže ugled zvanja u privredi u poređenju sa tradicionalnim državnim službama (njemu treba dodati još uvek relativno skromne plate vojnika u poređenju sa nekim konjuktturnim zanimanjima); drugi je ideologija španske vojske (nacionalizam, konzervativizam, militarizam i autoritativizam) i intelektualno zaos-

tajanje u kasarnama, što odbija omladinu od vojničkog poziva.

Najznačajnija veza španskih profesionalnih oficira sa civilima je, najverovatnije, njihovo dodatno školovanje na univerzitetima. U tom pogledu je španska vojska dosta liberalna. Verovatno to dozvoljavaju zato da bi omogućili odlazak izvesnog broja oficira u civilnu službu i tako ubrzali napredovanje u armiji.

Podizanje profesionalne osposobljenosti, intelektualnog i kulturnog nivoa, mogućnosti školovanja i boravka u inostranstvu (u SAD i Zapadnoj Evropi) i činjenica da »priljave« poslove izvršavaju posebne formacije (žandarmerija) — doprinose očuvanju ugleda vojnog zvanja u Španiji. Nekoliko ispitivanja javnog mišljenja (Juan Linz, Amando de Miguel) govori da ovo zvanje »ima još uvek dosta visok ugled«. Tako je u šezdesetim godinama ugled pukovnika bio veći od ugleda fabrikanta sa 750 zaposlenih, generalnog direktora ministarstva, inženjera ili advokata. Međutim, ova istraživanja su takođe pokazala da je ugled pukovnika bio najniži među radnicima i još niži među studentima u privredno razvijenijim španskim pokrajinama (među Kataloncima i Baskijcima). J. Bisquets smatra da ugled španskih vojnika nije visok ako uzmemo u obzir nivo privrednog razvoja Španije i da se može očekivati njegovo opadanje s većom industrijalizacijom i porastom životnog standarda.

Španska vojska je na više načina uticala i utiče na razvoj španskog društva. U poslednjih trideset godina kroz njene redove je prošlo najmanje 2,5 miliona regruta. Bez obzira na otpore, vojska je pojačala red, hijerarhijski odnos i disciplinu u klasnom španskom društvu.

⁸ Prema propisima, u penziju moraju ići oficiri u 60, a generali u 66 godini starosti.

POLITIČKA ULOGA ORUŽANIH SNAGA U ŠPANJI

Politička uloga oružanih snaga u Španiji razvila se iz vojnog udara 1936. godine, nakon pobeđe krajnje desnice u građanskom ratu. U vreme građanskog rata i ubrzo nakon njega, Franko je bio *predstavnik* vojne diktature grupe generala. Još u toku građanskog rata se iza pročelja vojne diktature oblikovala vojno-civilna koalicija španske desnice. Izmenio se takođe i odnos između Franka i nosilaca vojnog udara. U sledećih 32 godine Franko je nadživio skoro sve svoje nekadašnje kolege. Tako mu je i biološki faktor pomogao da se uzdigne ka vrhu. Svi sadašnji najviši španski komandanti duguju Franku zahvalnost za svoje položaje. Vojni vrh je danas samo jedan od stubova (iako veoma značajan) režima. Pod Frankovom ličnom diktaturom su neki generali zaposeli najviše državne položaje, ali samo kao njegovi lični poverenici (i dok su to bili). Franko nije dozvolio obnovu »Vojne hunte« kao stalnog političkog organa vojnog vrha.

Španske oružane snage danas imaju više zadataka koji su zajednički svim armijama, a posebno armijama u kapitalističkim državama. Posebnost španskih oružanih snaga je njihova ustavom naglašena unutarnja bezbednosna funkcija. U »organskom zakonu« (1967) oružanim snagama su posvećena tri člana šestog poglavlja. Član 37. glasi: »Nacionalne oružane snage, koje obuhvataju kopnenu vojsku, mornaricu, vazduhoplovstvo i snage javnog reda, obezbeđuju jedinstvo i nezavisnost domovine, celovitost njene teritorije, *nacionalnu bezbednost* i zaštitu ustanova«. Sledeći član opredeljuje ulogu i sastav odbora za nacionalnu odbranu, koji sastavlja ju predsednik vlade, tri vojna mi-

nistra, četiri načelnika generalštaba i neki visoki službenici. Taj odbor »određuje smernice politike *bezbednosti* i nacionalne odbrane«. Vrhovni generalštab je »tehnički organ nacionalne odbrane«, podređen predsedniku vlade (čl. 39).

O ulozi španskih oružanih snaga u političkom sistemu svedoči njihova redovna zastupljenost u najvišim državnim organima. Pored toga, vojni vrh ima velik neformalni uticaj. Visoki komandanti se mogu, za pojedina značajna politička pitanja, mimo svih organa, obraćati državnom poglavaru. To pravo su više puta upotrebili kao sredstvo političkog pritiska. Pod Frankom su visoki oficiri (od pukovnika nage), pored »rezervisanih« položaja, zauzimali i druge ministarske stolice u španskim vladama. U zadnjih 35 godina profesionalni vojnici su vodili ministarstvo za spoljne i unutrašnje poslove, industriju, javne radove, bili su podsekretari u predsedništvu vlade, itd. Zastupljenost profesionalnih vojnika Franko je uvek koristio za postizanje određenih unutarnjopolitičkih i spoljnopoličkih ciljeva (ublažavanje nezadovoljstva u oružanim snagama, zastrašivanje opozicije, itd.).

Svojevrsan paradoks savremene Španije jeste da je, uporedo sa tako razvijenim učešćem vojnog vrha u političkom sistemu, Frankova politika zahtevala da oružane snage ostanu »velika ćutljivica«, tj. samo profesionalno usmerena struktura bez vlastitih političkih ambicija. Nepisano, ali poznato pravilo igre, je da aktivni oficiri moraju izbegavati javne nastupe, pre svega, sa spornim političkim sadržajem. Franko je više puta disciplinski kažnjavao više oficire za političke izjave i geste (učešće na zborovima, skupovima itd.). U Španiji je aktivnim vojnicima zabranjeno

javno postavljati pitanja koja se neposredno odnose na položaj oružanih snaga u društvu. Franko je, čak, smenjivao vojne ministre i načelnike generalštabova, ako su, bez prethodne dozvole, davali političke izjave u zatvorenim forumima.

Mnogobrojni primeri svedoče da neki objektivni i subjektivni interesi profesionalnog dela španskih oružanih snaga nisu ili nisu uvek bili istovetni sa interesima i politikom Frankovog režima. U poslednjih 36 godina je nekoliko puta u tim odnosima došlo i do zaoštavanja, ali Franko ih je uvek znao kontrolisati, ublažavati i prebroditi nesuglasice. U kriznim razdobljima odnosa između režima i oficirskog kora znao je raščistiti: sa pojedinim visokim komandantima koji su gajili preterane lične ambicije, ili su bili poznati po suprotnim stavovima u odnosu na neke osobine diktature; sa nezadovoljstvom grupa srednjih i nižih oficira; sa naprednim političkim stavovima oficira. Režim je bio naročito oštar prema i najmanjoj pojavi naprednih pogleda među kadetima i oficirima. Istovremeno, Franko nije preduzimao mere protiv političke aktivnosti krajnje desnice u redovima oružanih snaga. Grupa desničarskih oficira već više godina javno sarađuje u »La Fuerza Nueva«, političkom časopisu krajnje desnice.

Kad se radilo o vojnopoličkim problemima u okviru režima, Franko je vešto manevrisao i kontrolisao situaciju. Za nadzor nad vojskom koristio se tajnom policijom, jedinom državnom partijom — Falangom (kasnije »Nacionalnim pokretom«) i katoličkom crkvom, a istovremeno je igrao na kartu suprotnosti između ovih stubova svog režima. Na primer, kada je 1956—57. godine došlo do političkog sukoba vojnog vrha i Falange, Franko

je kaznio falangističke vođe i zvanično raspustio Falangu, ali nije dozvolio da jedna strana uništi drugu.

Sličnu politiku (»podeli pa vladaj«) Franko je takođe sprovodio unutar oružanih snaga. Podsticao je posebnost i unutrašnju autonomiju tri osnovna roda (sa svojim štabovima, sistemima vojnog školstva, pozadinskim službama, itd.) i žandarmerije i potpirivao njihovo međusobno takmičenje. Delimično je s tom namerom još 1940. godine podelio do tada jedinstveno Vojno ministarstvo na tri ministarstva. Ponovo je uspostavio tradicionalni sistem »kapetanija«, tj. dosta autonomnih komandi vojnoteritorijalnih područja KoV, s tim što je posebno pažljivo kontrolisao centralno komandovanje (generalštab) u Madridu. S kadrovskom politikom (napredovanjem, premeštajima, penzionisanjem, itd.) uvek je održavao ravnotežu između grupa generala na političkoj ili ličnoj osnovi. Dugo je najznačajnija politička podela među španskim oficirima bila na falangiste i na monarhiste. Kako je prva grupa među generalima bila brojno dosta slabija, Franko im je obično davao više položaje (A. Munjoz Grandes, R. G. Valino, C. Ensensio i dr.).

Prilikom sprovođenja svoje politike u oružanim snagama Franko je upotrebljavao tajnu policijsku kontrolu nad komandantima i drugim oficirima koji se nalaze na važnim položajima. Komandante u koje nije imao puno poverenje Franko je često premeštao na položaje s kojih nisu mogli uticati na veće vojne jedinice (vođenje vojnih škola, vojnodiplomatske misije sa zvučnim, često namerno izmišljenim nazivima, visoki položaji u civilnim državnim organima, u diplomatiji, itd.). »Ambicioznim« kri-

tičarima režima Franko je znao poveravati visoke političke funkcije, ili ih je imenovao na položaje gde su imali velike mogućnosti za nezakonito bogaćenje. Jedno i drugo je trebalo poslužiti za moralno diskreditovanje takvih »opozicionara«. Kao kazne za visoke oficire Franko je najčešće upotrebljavao smenjivanje s položaja, prevremeno penzionisanje i ređe internacije. U dva primera prerane smrti visokih komandanata (general-lajtnanta J. B. Sančesa Gonzalesa 1957. godine i admirala L. Karera Blanka 1973. godine) čule su se priče da ih je Franko dao usmrтити.

Jedno od najomiljenijih Frankovih sredstava za manipulisanje ljudima bilo je laskanje častoljubivosti generala — sa službenim ceremonijalom, sa pompeznim nazivima i odlikovanjima, visokim položajima, posebnim pogodnostima, itd. Na prikrivena nezadovoljstva među profesionalnim vojnicima Franko je često znao odgovoriti kombinovano — imenovanjem nekoliko novih generala na visoke političke položaje, laskanjem armiji u režimskim glasilima, odlikovanjima i poboljšanjem materijalnog položaja profesionalnih vojnika.

Sve to govori da su španske oružane snage, posebno profesionalni deo jedno od oruđa Frankovog režima i da su kao takve bile predmet političkog manipulisanja. Parola »lealtad e orden« (odanost i red) bila mu je najjače oruđe. Takav subjektivni sklad bilo je moguće postići zbog objektivnog društvenog značaja i uloge španskih oružanih snaga. Svoje uže cehovske koristi većina španskih profesionalnih vojnika videla je i vidi u očuvanju osnovnih osobina društveno-političkog uređenja u Španiji. Po svom društvenom poreklu i još više po *ideologiji*, profesio-

nalni deo vojske je najtešnje povezan sa društvenim klasama i grupama koje su podržavale Frankov režim. Socijalno poreklo španskih oficira se prepliće s njihovim pretežno kastiljanskim nacionalnim poreklom. U oficirskom koru skoro da nisu zastupljene industrijski najrazvijenije pokrajine — Katalonija, zemlja Baskijaca i Asturija. U tim pokrajinama živi najviše industrijskih radnika i u njima je najrazvijenija opozicija režimu.

Društvena opredeljenost, političko odabiranje i desničarska indoktrinacija su stvorili od profesionalnog dela španskih oružanih snaga poslušno i često revnosno oruđe za gušenje radničkog pokreta, naprednijih društveno-političkih tokova i svih tragova nekadašnje regionalne autonomije nekastiljanskih naroda, u unitarističkom progonu njihove nacionalne kulture (ubrajajući tu i jezik) i u nasilnoj asimilaciji. Razume se, takva politika je bila prisutna i unutar vojske.

Svi delovi španskih oružanih snaga neposredno su sprovodili političko nasilje u toku građanskog rata, uključujući masovno fizičko uništavanje levice. U nešto izmenjenoj podeli ovih zadataka oružane snage su posle 1939. godine zadržale deo funkcija neposrednog nasilja. Za redovno sprovođenje političkog nasilja u zemlji, pored civilnog aparata, su zaduženi i delovi oružanih snaga — dve vrste žandarmerije (Guardia Civil i Policia Armada), vojno sudstvo i vojnoobaveštajna služba. Drugi delovi oružanih snaga u tim zadacima imaju ulogu strategijske rezerve. Takvom funkcionalnom podelom veći deo oružanih snaga oslobođen je »prljavih« poslova. Cilj je bio da se obezbedi moral većeg dela vojske i očuva njen kakav — takav društveni ugled.

Unutar oficirskog kora postoji više političkih struja. Dugogodišnja podela još iz vremena građanskog rata na profalangiste i monarhiste još i danas je očuvana (pre svega u vrhovima), ali je dosta izbledela i izgubila svoj značaj. Računa se da 1980. godine u španskim oružanim snagama više neće biti veterana građanskog rata. U međuvremenu je političko raspoloženje u vojsci postalo zamršenije. Uprkos strogoj kontroli, politička lepeza se u redovima oficira proširila prema političkom centru, pa čak i umerenoj levici. Kakvo je stvarno stanje — teško je oceniti. Prema nekim američkim procenama, komunistička partija uživa podršku oko 20% odraslih Španaca, a među profesionalnim vojnicima je njen uticaj daleko manji. Najveće pomeranje u oficirskom koru se pokazalo u većem broju nešto liberalnije usmerenih i »apolitičkih« tehnokrata.

Strane posmatračke, kao i same Špance, najviše zanima šta će biti s oružanim snagama sada kada je Franko umro. O tome se može suditi, pored ostalog, i na osnovu nekih posrednih znakova. Ako uzme-mo u obzir broj oficira koji su privatno pretplaćeni na neka desničarska glasila (La Fuersa Nueva, El Alkasar i dr.), možemo pretpostaviti da stavove kranje desnice, barem pasivno, podržava približno polovina profesionalnih oficira, a verovatno i najmanje toliko podoficira. Sudeći po učešću u »odborima kapetana« (1971. godine okupljali su oko 5.000), može se zaključiti da približno četvrtina oficira pripada krajnje desničarskom jezgru u vojsci. Za to jezgro su »plavi generali« (profalangistički veterani iz građanskog rata i sa istočnog fronta) bili simboli. Drugu polovinu, slabiju od prve, čini mešavina politički nešto umerenijih, građan-

ske-liberalistički usmerenih i »apolitičkih« tehnokrata-oficira. Političke stavove ovog dela oficirskog kora izražava ugledni general-lajtnant M. Dies Alegria, koji je više godina vodio Generalštabnu školu i zatim Vrhovni generalštab. General Alegria se zauzimao za održavanje »reda i discipline« u državi, za postepenu liberalizaciju režima i za približavanje Zapadnoj Evropi (krajnja desnica se suprotstavlja i jednom i drugom). U španskoj vojsci sigurno ima, iako znatno manje, pripadnika zabranjenih stranaka levice. O tome svedoče hapšenja nekoliko grupa oficira. Obim ove infiltracije je zagonetka. Sudeći po svemu rasprostranjenost naprednih ideja među španskim profesionalnim vojnicima mnogo je manje nego što je bila u Portugalu za vreme Kaetanovog režima. Napredni pogledi (računajući i socijalističke) teoretski su verovatniji među srednjim i mlađim generacijama oficira, koji su stupili u armiju pedesetih i šezdesetih godina i sigurno da će oružane snage Španije imati u buduće značajnu ulogu u političkom životu zemlje. Može se očekivati da će one podržati kontinuitet države u obliku ustavne monarhije i da se verovatno neće suprotstavljati postepenom i zakonitom menjanju režima u pravcu građanske demokratije. To je strategija koja bi očuvala cehovsko jedinstvo oružanih snaga. Dva drukčija rešenja — prvo, nasilno konzerviranje diktature bez Franka i, drugo, temeljite društvene promene i snažan zaokret ulevo — sigurno bi doveli do neposrednog mešanja vojske u špansku politiku, a verovatno i do njenog unutrašnjeg cepanja.

Dr Anton BEBLER